

III. Ewaluacja formatywna w projekcie „Połowa drogi...” - wieloaspektowa prognoza umiejętności matematycznych

*W pałacu już orkiestra gra,
Jest lemoniada, torty dwa.
Wszystko gotowe, można rzec!
Ale... na stole nie ma świec.
Królowna biega tu i tam.
- Kiciu, gdzie świeczki upchnąć mam?
Ten świecznik wielki jest, że hej –
Na świec dwadzieścia. Ja mam mniej...*

*- Świeczników w szafie mnóstwo masz.
Tu srebrne są, na świece dwie –
W nich wszystkie świeczki zmieszczą się!
- Nie, nie chcę! To wygląda źle!*

*Więc weźmy te, na świece trzy.
Też świetnie pasowałyby!
I wszystkie świece zmieszczą się...
- Potrójne? Nie chcę! Nie i nie!*

*Świeczniki te poczwórne weź.
Po cztery świece wstaw, i cześć!
Też wszystkie świece zmieszczą się.
- Po cztery? Nie chcę!
- Czemu nie?!*

*- Chcę wszystkie w jednym zmieścić!
Tak, by żadnej w nim nie było brak
i żebym mogła wstawić tam
te wszystkie świeczki, które mam.
Znajdź taki świecznik mi, raz-dwa!*

Wiesz, ile świec pomieścić ma?¹

Natalia Usenko, *Wielki bal*

---

¹ [w:] Agata Ludwa we współpracy z Marią Lorek, *Nasza szkoła. Matematyka. Podręcznik dla szkoły podstawowej (dla klasy drugiej)*, 2015, cz. 2, s. 63.

W ramach projektu **Połowa drogi...** Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli pod patronatem Mazowieckiego Kuratora Oświaty – od 2010 r. – zajmuje się:

- diagnozowaniem umiejętności matematycznych uczniów szkół ponadgimnazjalnych;
- wspieraniem rozwoju kwalifikacji diagnostycznych i ewaluacyjnych nauczycieli matematyki;
- stymulacją rozwoju indywidualnego uczniów, rekomendując ocenianie orientujące, tutoring oraz samoocenę uczniów.

Ewaluacja działań projektowych w ostatnich latach otworzyła **Połowę drogi...** na prognozę jutra; zatem „fotografia” umiejętności ucznia zmieniła się na dialog stymulujący rozwój ucznia. Dzięki wdrażaniu systemu budowania komentarzy dydaktycznych stała się drogowskazem dla ucznia, a nauczyciel - przewodnikiem na drodze jego rozwoju. Od września 2011 r. wnioski z badań dydaktycznych zmieniły się na komentarze orientujące ucznia w kierunku rozwoju umiejętności matematycznych.

Ponadto unormowana diagnostyka rozwojowa obejmuje badaniami podłużnymi uczniów na starcie i w połowie IV etapu edukacyjnego, co umożliwi również badanie rozwoju jakości edukacji matematycznej za pomocą wskaźników edukacyjnej wartości dodanej.

Projekt edukacyjny **Połowa drogi...** już przed rokiem 2014 był realizowany głównie w trybie on-line. Na stronie www.polowadrogi.mscdn.pl nauczyciele matematyki za pomocą FORMULARZA zgłaszali klasy pierwsze (jesienią) lub drugie (wiosną) ze szkół ponadgimnazjalnych do sprawdzianów **Potęga matematyki** (jesienią) albo **Matematyka do potęgi P** lub **Matematyka do potęgi R** (wiosną). Pobierali materiały do przeprowadzenia sprawdzianów – arkusze w wersji A i B oraz kartoteki z modelami oceniania holistycznego; w określonym terminie przeprowadzali sprawdziany, a następnie wpisywali wyniki uczniów z jednej klasy do FORMULARZA WYNIKOWEGO i automatycznie po zakończeniu wpisywania otrzymywali KLASOWY RAPORT DIAGNOSTYCZNY. Korzystali również z innych materiałów:

- ewaluacyjnych: *Raporty ewaluacyjne na podstawie wyników poprzednich badań umiejętności uczniów klas pierwszych lub drugich w szkołach ponadgimnazjalnych;*
- dokumentujących jakość nauczania matematyki w szkołach ponadgimnazjalnych: *Edukacyjna wartość dodana na poziomie podstawowym lub rozszerzonym w kształceniu matematycznym;*
- metodycznych: *Ocenianie orientujące, czyli wskazywanie uczniom kierunków indywidualnego rozwoju na podstawie wyników sprawdzianu projektu Połowa drogi...*
- kontekstowych, związanych z rozwojem zawodowym nauczyciela matematyki – wskazywanie publikacji, linków, problemów związanych z kierunkami zmian w systemie oświatowym, myśleniem matematycznym w kontekście ucznia mającego trudności, jak również uzdolnionego.

Uczestnicy badań umiejętności matematycznych w projekcie **Połowa drogi...** od 2014 r. są liczbowo opisani w tabeli 1.

Tabela 6. Uczestnicy badań w projekcie **Połowa drogi...** od 2014 r.

Liczba*	szkół	klas	uczniów	nauczycieli
Mazowsze	100	300	7200	210

*)Liczby odpowiadają uśrednionym oszacowaniom z dokładnością do 10.

Unormowana diagnostyka rozwojowa² - paradygmat naukowy w projekcie *Połowa drogi...*

Obecnie w projekcie **Połowa drogi...** trwa już piąta edycja współpracy z nauczycielami matematyki **na kursach doskonalących** w trybie on-line. Kolejne edycje kursów doskonalących:

- *Wykorzystanie matematycznych sytuacji zadaniowych w edukacji młodzieży;*
- *Wieloaspektowa analiza diagnostyczna w projekcie *Połowa drogi...*;*
- *Analiza diagnostyczna umiejętności matematycznych uczniów klas drugich ponadgimnazjalnych w projekcie *Połowa drogi...**
- *Nauczyciel i uczeń wobec wyników badań diagnostycznych w projekcie *Połowa drogi...*;*
- *Wieloaspektowa struktura wymagań w badaniach diagnostycznych w projekcie *Połowa drogi...**

Podczas kursu nauczyciele koncentrują się, nie tylko na zastosowaniu zaproponowanego przez prowadzących trafnego narzędzia pomiaru dydaktycznego, ale również uczestniczą w analizowaniu i interpretowaniu wyników skierowanym na **rozwijanie indywidualnych umiejętności uczniów**. Dzięki nowoczesnej formie doskonalenia nauczyciele dzielą się własnym doświadczeniem zawodowym z nauczycielami z innych mazowieckich szkół, wymieniają poglądy i obserwacje dotyczące wyników diagnozy oraz na temat zadań badających umiejętności uczniów.

Oto przykład twórczych inspiracji nauczycieli³.

Uwagi o zadaniu z poziomu rozszerzonego

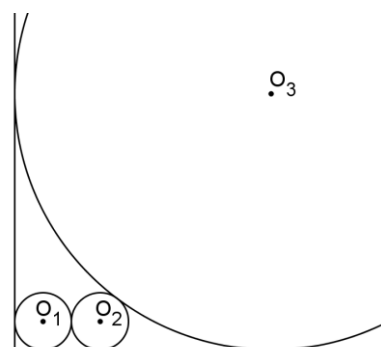
N1: *Jedno z zadań z poziomu rozszerzonego zainspirowało mnie do pewnego problemu dotyczącego kąta prostego i trzech okręgów. Polecam do przemyślenia.*

² B. Niemierko, *Diagnostyka edukacyjna*, Wyd. Nauk. PWN, 2009, s. 52 i nast.

³ Źródło: wypowiedzi panelowe uczestników kursu on-line w projekcie *Połowa drogi...*

Problem łatwy – przykładowa ilustracja na rys. 17.

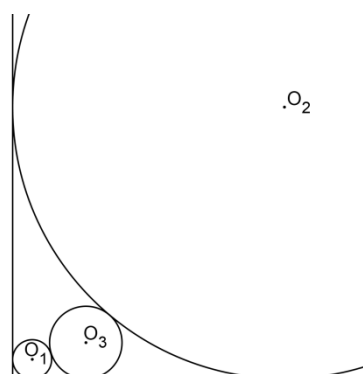
Dany jest okrąg O_1 o promieniu r wpisany w kąt prosty i drugi okrąg O_2 również o promieniu r , styczny do O_1 oraz styczny od strony wewnętrznej do jednego z ramion kąta prostego. Wyznacz okrąg O_3 wpisany w ten kąt prosty i styczny do okręgu O_2 . Rozpatrz wszystkie możliwe przypadki.

Rysunek 17.

Problem trudny – przykładowa ilustracja na rys. 18.

Dane są dwa rozłączne okręgi O_1 o promieniu r_1 i O_2 o promieniu r_2 , gdy $r_1 < r_2$, wpisane w kąt prosty. Wyznacz okrąg O_3 styczny jednocześnie do okręgów O_1 i O_2 oraz styczny od strony wewnętrznej do jednego z ramion kąta prostego. Rozpatrz wszystkie możliwe przypadki.

Rysunek 18.

W jednym z modułów kursu nauczyciele analizowali metody pracy na lekcjach matematyki – pojawiło się wiele ciekawych przemyśleń.

Tabela 7. Analiza SWOT wybranych metod pracy na lekcjach matematyki – dyskusja

Wybrane metody pracy	Mocne strony	Słabe strony
Rozwiązywanie jednego zadania wieloma sposobami	<ul style="list-style-type: none"> • jeżeli można pokazać wiele rozwiązań, to tym samym możemy umożliwić wybór odpowiedniej dla danego ucznia metody (drogi) aby dojść do celu; • uczeń po przeanalizowaniu rozwiązań podobne zadania rozwiązuje najlepiej zrozumianą metodą, są efekty; • aktywizuje; • uczy dochodzenia do rozwiązania wieloma drogami; • likwiduje stereotypy dotyczące matematyki. 	<ul style="list-style-type: none"> • nie dla ucznia z trudnościami matematycznymi (dwie metody wystarczą); • bardzo czasochłonne; • rozwiązywanie w taki sposób zadań zabiera wiele cennego czasu; • nudne dla uczniów, którzy mają stereotypowe pojęcie o matematyce; • niepotrzebne dla uczniów, których jedynym oczekiwaniem jest osiągnięcie progu zaliczenia.

Rozwiązywanie wielu różnych zadań z danego zakresu	<ul style="list-style-type: none"> • uczniowie w ten sposób mogą wyćwiczyć oraz przyswoić dany zakres materiału • jeżeli przećwiczą jeden zakres materiału to łatwiej zdobywają wiedzę i umiejętności z następnego zakresu, a to skutkuje lepszymi wynikami w nauce; • dostarcza gotowych schematów rozwiązań; • gwarantuje słabszym uczniom poczucie przygotowania do matury. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymaga dużo czasu, a tego zawsze mało przy małej liczbie godzin tygodniowo; • daje fałszywe poczucie "zrozumienia" tematu przez uczniów; • daje fałszywe poczucie "zrealizowania" tematu przez nauczyciela.
Wybrane metody pracy	Szanse/możliwości	Zagrożenia
Rozwiązywanie jednego zadania wieloma sposobami	<ul style="list-style-type: none"> • pobudza do myślenia; • umożliwia uczniowi dokonania właściwego dla niego sposobu rozwiązania; • szansa rozwoju myślenia abstrakcyjnego u niektórych uczniów; • rozwija twórczość i kreatywność myślenia; • wspiera samodzielność w wyborze metody rozwiązania; • stwarza szanse zdrowej rywalizacji w rozwiązywaniu. 	<ul style="list-style-type: none"> • stwarzają zagrożenie niezrealizowania podstawy programowej • stwarza sytuację, w której niektóre tematy będą opanowane głęboko, a inne pobieżnie z braku czasu.
Rozwiązywanie wielu różnych zadań z danego zakresu	<ul style="list-style-type: none"> • daje uczniowie poczucie pewności w umiejętnościach rozwiązywania zadań; • pozwala wyćwiczyć najczęstsze schematy rozwiązywania zadań; • pozwala na osiągnięcie przez słabych uczniów zadowalającego progu zaliczenia matury (30%); • ułatwia szybkie rozwiązywanie schematycznych zadań zamkniętych. 	<ul style="list-style-type: none"> • niezrealizowanie podstawy programowej; • nie wyrabia nawyku myślenia; • sprowadza obraz przedmiotu matematyka do nauki o algorytmach; • zabija twórcze myślenie.

Ideą projektu **Połowa drogi...** jest rozwój ucznia, każdego ucznia. Po przeprowadzeniu testów matematycznych nauczyciele uzyskują opis statystyczny wyników klasy, szkoły, regionu. Jak na tym tle wyróżniają się wyniki indywidualne uczniów?

Czy unormowana diagnostyka interwencyjna jest również paradygmatem naukowym w projekcie Połowa drogi...?

Czy – na podstawie wyników sprawdzianów matematycznych przeprowadzonych na starcie i w połowie IV etapu edukacyjnego – można rozpoznać zaburzenia w uczeniu się i podjąć interwencje naprawcze albo podjąć działania wspierające talenty i indywidualne zainteresowania uczniów?

Wskazywanie uczniowi – przez nauczyciela równoległe rozwijającego się na kursie on-line – kierunku indywidualnego uczenia się matematyki – oto współczesne wyzwania w projekcie *Połowa drogi...*⁴

Drogowskazem w tym zakresie jest badanie umiejętności matematycznych uczniów narzędziem diagnostycznym określonym jako kompetencje **A M O R**:

- A** – analizowanie treści zadania, posługiwanie się językiem matematyki;
- M** – umiejętność wyboru, zastosowania modelu matematycznego oraz strategii rozwiązania zadania-problemu;
- O** – oryginalność przedstawionego rozwiązania;
- R** – poprawność rachunkowa lub przekształceń.

Drogowskazem wskazującym kierunek rozwoju indywidualnego uczniów są również komentarze dydaktyczne konstruowane w procesie oceniania orientującego. Strukturę formułowania komentarzy dydaktycznych wyznaczają wymagania ogólne z matematyki, sformułowane w podstawie programowej⁵:

- I. Wykorzystanie i tworzenie informacji.
- II. Wykorzystanie i interpretowanie reprezentacji.
- III. Modelowanie matematyczne.
- IV. Użycie i tworzenie strategii.
- V. Rozumowanie i argumentacja.

Komentarze dydaktyczne można konstruować przesuwając się po drabinie wymagań ogólnych; od umiejętności podstawowych, korygujących indywidualne usterki, poprzez umiejętności diagnozowane, aż do uogólnień i rozwoju umiejętności wyższego poziomu (patrz: rys. 8, cz. II.).

---

⁴ Monika Jonczak, Elżbieta Ostaficzuk, Grażyna Śleszyńska - *Sprawdzian umiejętności matematycznych uczniów – narzędziem diagnozy dyspozycji nauczyciela XXI wieku?*, s. 426 i nast. XIX Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej, Gniezno 2013;

*Polska edukacja w świetle diagnoz
prowadzonych z różnych perspektyw badawczych*
Gniezno 2013

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z dnia 30 sierpnia 2012 r. poz. 977).

Kierowanie indywidualnym rozwojem ucznia, to wskazanie mu kierunku działań uzupełniających i rozwijających (rys. 8), zaplanowanie indywidualnego rozwoju (tab. 8) – to już samodzielna praca ucznia. Nauczyciel w projekcie *Połowa drogi...* pełni funkcję diagnostyka rozwojowego i interwencyjnego oraz najważniejszą – rolę **tutora**. Współczesny nauczyciel matematyki, nie tylko rozpoznaje sytuację rozwojową ucznia, ale również pyta go, w jaki sposób ma zamiar osiągnąć pełny sukces i jak ocenia swoje dokonania.

Tabela 8. Plan samorealizacji Ucznia rozwiązującego zadanie matematyczne opisane w wierszu N. Usenko *Wielki bal*

Planowane działania		TERMIN REALIZACJI <i>(ile czasu potrzebują na opanowanie umiejętności)</i>	EWENTUALNA WSPÓŁPRACA <i>(kto pomoże mi w zrozumieniu i opanowaniu umiejętności)</i>	SAMOOCENA <i>(w skali 0 – 10)</i>
1.	Odkrycie liczb parzystych mniejszych od 20^6	15 minut	-	10
2.	Odkrycie liczb będących wielokrotnościami trójki i mniejszych od 20^7	15 minut	-	8
3.	Odkrycie liczb będących wielokrotnościami czwórki i mniejszych od 20^8	15 minut	-	5
4.	Odkrycie, że liczby będące wielokrotnościami czwórki są parzyste (można w tym zadaniu tylko nimi się zajmować – bez wykonywania działania 1.)	5 minut	-	7
5.	Odkrycie liczb spełniających warunek 2. i 3. oraz sformułowanie odpowiedzi ⁹	15 minut	Ala - moja koleżanka	8
6.	Czy potrafię rozwiązać inne, podobne problemy, np.:			
Zad ¹⁰ . Troje rodzeństwa podzieliło się obowiązkami przy obiedzie. Pierwszego dnia Adam nakrywa do stołu, a Basia zmywa naczynia, drugiego dnia Basia nakrywa, Jurek zmywa, trzeciego – Jurek nakrywa, Adam zmywa. W czwartym dniu znów jest tak, jak w pierwszym itd. Jurek nakrywał do stołu we wtorek. Najbliższe zmywanie przypadnie mu A .w sobotę B. w piątek C. w czwartek D. w środę				

Źródło: opracowanie własne.

⁶ Odpowiedź 1.: 2; 4; 6; 8; 10; 12; 14; 16; 18

⁷ Odpowiedź 2.: 3; 6; 9; 12; 15; 18

⁸ Odpowiedz 3.: 4; 8; 12; 16

⁹ Odpowiedź do zadania *Wielki bal*: Świecznik powinien pomieścić 12 świec.

¹⁰ *Sprawdzian w szóstej klasie szkoły podstawowej, 2013*

Kolejne edycje projektu **Połowa drogi...** to zapewne kolejne dylematy ewaluacyjne¹¹. Porównując liczby uczestników projektu **Połowa drogi...** (tab. 2., cz. I i tab. 6.), można poczuć pewien niepokój: czy większą satysfakcję sprawiał nauczycielom matematyki sprawdzian umiejętności matematycznych z pełnym wyposażeniem pomiarowym i diagnostycznym, czy też praca twórcza, połączona z doskonaleniem zawodowym i dodatkowo jeszcze połączona z działaniami, których podmiotem są indywidualni uczniowie.

Wydarzenia edukacyjne – na przykład przed maturą 2016 – w pewnym sensie wyjaśniają sytuację: w okresie dwóch wiosennych miesięcy liczne wydawnictwa oferowały kilkanaście *sprawdzianów-próbnych matur*, niektóre również z raportem statystycznym...

Realizatorzy projektu **Połowa drogi...** istotę nauczania dostrzegają w nauczaniu ucznia **planowania samorozwoju**.

A.Rodin, *Myśliciel*¹²

---

¹¹ Elżbieta Ostaficzuk, Grażyna Śleszyńska - *W labiryncie projektu diagnostycznego „Połowa drogi...”*, s. 445 i nast. Konferencja PTDE XX Gdańsk, Diagnostyka edukacyjna. Dorobek i nowe zadania

*Diagnozy edukacyjne.
Dorobek i nowe zadania*
Gdańsk 2014

¹² Fot. E. Ostaficzuk